

UCHWAŁA

Dnia 30 stycznia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

Protokolant Katarzyna Bartczak

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa - Prezesa Sądu Rejonowego w W.
przeciwko J. L.
o zapłatę,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 30 stycznia 2019 r.
zagadnienia prawnego
przedstawionego przez Sąd Okręgowy w W.
postanowieniem z dnia 25 czerwca 2018 r., sygn. akt XXIII Ga [...],

"Czy odpowiedzialność członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, o której mowa w art. 299 § 1 k.s.h. rozciąga się na zobowiązania spółki powstałe po ogłoszeniu upadłości, w szczególności z tytułu kosztów procesu zasądzonych w sprawie przeciwko syndykowi, w sytuacji umorzenia postępowania upadłościowego z uwagi na brak środków na pokrycie kosztów tego postępowania (art. 361 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze)?"

podjął uchwałę:

Członek zarządu ponosi odpowiedzialność za zobowiązania spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na podstawie art. 299 § 1 k.s.h., powstałe po złożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości, w tym również za koszty sądowe zasądzone w sprawie prowadzonej przeciwko syndykowi, jeżeli pozostają w związku ze stosunkiem prawnym istniejącym w chwili złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości.

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w W. wyrokiem z dnia 6 lipca 2017 r. zasądził od pozwanego J. L. na rzecz powoda Skarbu Państwa – Prezesa Sądu Rejonowego w W. kwotę 1.793,05 zł, oddalił powództwo w zakresie żądania zapłaty odsetek ustawowych od tej należności i orzekł o kosztach procesu.

W sprawie ustalono, że pozwany był od dnia 13 czerwca 2008 r. do - co najmniej - dnia 10 lutego 2017 r. członkiem zarządu „E.” spółki z ograniczoną odpowiedzialności w W.. W dniu 10 maja 2011 r. ogłoszono upadłość likwidacyjną tej spółki na wniosek pozwanego, złożony w dniu 4 maja 2011 r. Postępowanie upadłościowe zostało umorzone postanowieniem z dnia 25 listopada 2013 r. na podstawie art. 361 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (jedn. tekst: Dz. U. z 2012 r., poz. 1112 ze zm.; dalej: „pr. upadł.”) z uwagi na to, że majątek pozostały po wyłączeniu z niego przedmiotów majątkowych dłużnika nie wystarczał na zaspokojenie kosztów postępowania. Sąd Rejonowy w W. wyrokiem z dnia 21 marca 2013 r., uwzględniając powództwo M. B. przeciwko syndykowi Masy upadłości spółki „E.” o zapłatę wynagrodzenia oraz odszkodowania, zasądził od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w W. kwotę 1.750,00 zł tytułem opłaty od pozwu, od której powódka była zwolniona. Postępowanie egzekucyjne wszczęte w celu ściągnięcia tej należności zostało umorzone postanowieniem komornika sądowego z dnia 7 sierpnia 2014 r.; koszty egzekucji ustalono na kwotę 43,05 zł.

Sąd Rejonowy wskazał, że choć zobowiązanie będące przedmiotem postępowania powstało po ogłoszeniu upadłości spółki, pozwany w następstwie umorzenia postępowania upadłościowego odzyskał prawo zarządzania majątkiem spółki. Ponosi więc odpowiedzialność za to zobowiązanie na podstawie art. 299 § 1 k.s.h., gdyż od czasu powstania podstawy zadłużenia jest członkiem zarządu niewypłacalnej spółki; pełnił tę funkcję również przed ogłoszeniem jej upadłości i nie wykazał, że wniosek w tym przedmiocie złożył we właściwym czasie. Z tego względu nie może bronić się skutecznie zarzutem, że zobowiązanie powstało wtedy, kiedy nie mógł wykonywać zarządu. W tym stanie rzeczy oddaleniu podlegało

jedynie roszczenie o zapłatę odsetek ustawowych, które nie mogłoby zostać uwzględnione także wobec spółki „E.”.

Sąd Okręgowy w W., przy rozpoznawaniu apelacji obu stron od wyroku Sądu Rejonowego, powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w zagadnieniach prawnych przedstawionych Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 299 § 1 k.s.h., członkowie zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością odpowiadają solidarnie za jej zobowiązania, jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna. Przepis ten statuuje odpowiedzialność odszkodowawczą deliktową, opartą na zasadzie winy; wynika z niego domniemanie zarówno szkody wierzyciela w wysokości niewyegzekwowanego od spółki zobowiązania, jak i związku przyczynowego między tą szkodą a niezłożeniem przez członka zarządu we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości oraz zawinienia zaniechania wykonania tego obowiązku (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2008 r., III CZP 72/08, OSNC 2009, nr. 3, poz. 36; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2008 r., III CZP 143/07, OSNC 2009, nr 3, poz. 36; oraz wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 29 listopada 2012 r., II CSK 181/12, nie publ., z dnia 13 marca 2014 r., I CSK 286/13, nie publ. oraz z dnia 25 września 2014 r., II CSK 790/13, nie publ.). Odpowiedzialność tę mogą ponosić tylko osoby, które wykonywały swój mandat w okresie, w którym powinien zostać zgłoszony wniosek o ogłoszenie upadłości spółki (zob. wyroki Sadu Najwyższego: z dnia 8 grudnia 2010 r., V CSK 172/10, nie publ. i z dnia 15 czerwca 2011 r., V CSK 347/10, nie publ.); członek zarządu może uwolnić się od niej na podstawie przesłanek egzoneracyjnych określonych w art. 299 § 2 k.s.h., a więc wykazując m.in., że we właściwym czasie zgłoszono wniosek o ogłoszenie upadłości, albo że niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości nastąpiło nie z jego winy, albo że pomimo niezgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości wierzyciel nie poniósł szkody.

Wątpliwości Sądu Okręgowego dotyczą tego, czy odpowiedzialność przewidziana w powołanym przepisie rozciąga się na zobowiązanie powstałe po

ogłoszeniu upadłości spółki w sytuacji, w której postępowanie upadłościowe zostało umorzone z braku funduszy na jego kontynuowanie (art. 361 ust. 1 pkt 1 pr. upadł.). Źródłem tych wątpliwości jest brak w piśmiennictwie i w orzecznictwie wypowiedzi odnoszących się wprost do tego zagadnienia, a także niejednolite stanowisko judykatury co do – łączącej się z nim - kwestii granic czasowej odpowiedzialności członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością za jej zobowiązania.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego zwrócono uwagę, że członek zarządu nie może ponosić odpowiedzialności na podstawie art. 299 k.s.h. za zobowiązania powstałe w okresie, w którym - pozostając w zarządzie - nie mógł w następstwie szczególnych regulacji, np. decyzji sądu upadłościowego, realizować swojej funkcji (zob. wyrok z dnia 14 kwietnia 2016 r., IV CSK 485/15, nie publ.). Wyrażono również pogląd, zgodnie z którym zgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości prowadzi – w odniesieniu do zobowiązań spółki z ograniczoną odpowiedzialnością powstałych po dokonaniu tej czynności – do przerwania związku przyczynowego między sprawowaniem funkcji piastuna organu zarządzającego spółką a szkodą wierzyciela (zob. wyroki: z dnia 14 lutego 2003 r., IV CKN 1779/00, OSNC 2004, nr 5, poz. 75; z dnia 30 września 2004 r., IV CK 49/04, nie publ.; z dnia 25 listopada 2010 r., III CNP 3/10, nie publ. oraz z dnia 25 września 2014 r., II CSK 790/13, nie publ.). U podstaw tego zapatrywania legło założenie, że poprzedzające powstanie zobowiązania zgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości jest zgłoszeniem we właściwym czasie; uzasadnia bowiem - na równi ze zgłoszeniem wniosku we właściwym czasie – stwierdzenie braku związku przyczynowego między sprawowaniem funkcji przez członków zarządu a szkodą doznaną przez wierzyciela spółki.

Zaprezentowane zostało również stanowisko odmienne, dopuszczające odpowiedzialność członka zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością za jej zobowiązania powstałe dopiero po ziszczeniu się przesłanek do zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 2003 r., III CZP 75/03, OSNC 2005, nr 1, poz. 3 oraz wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 21 maja 2004 r., III CSK 55/03, nie publ.; z dnia 19 października 2005 r., V CK 258/05, nie publ. oraz z dnia 25 kwietnia 2012 r., II CSK 410/11, nie publ.). W uzasadnieniu tego poglądu podkreślono, że przewidziana w

art. 299 § 2 k.s.h. przesłanka zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości spółki zwalnia członków zarządu z odpowiedzialności za jej zobowiązania tylko wtedy, gdy wniosek został złożony we właściwym czasie; jeżeli wniosek został złożony zbyt późno, nie ma podstaw do odmiennego traktowania zobowiązań powstałych w okresie niewypłacalności spółki, kiedy wniosku o zgłoszenie upadłości jeszcze nie zgłoszono, od zobowiązań niewypłacalnej spółki powstałych już po zgłoszeniu spóźnionego wniosku.

W uchwale z dnia 8 października 2015 r., III CZP 54/15, (OSNC 2016, nr 9, poz. 101), Sąd Najwyższy przyjął, że zobowiązanie z tytułu wynagrodzenia tymczasowego nadzorcy sądowego, niewyegzekwowane od spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, co do której oddalono wniosek o ogłoszenie upadłości na podstawie art. 13 ust. 1 pr. upadł., są objęte odpowiedzialnością członków zarządu, przewidzianą w art. 299 § 1 k.s.h. Wskazał, że odpowiedzialność ta rozciąga się na obowiązki uboczne w stosunku do zobowiązań spółki, których podstawa istniała w czasie sprawowania przez pozwanego członka zarządu swojej funkcji, w tym m.in. koszty procesu zasądzone w tytule egzekucyjnym wydanym przeciwko spółce, a także koszty postępowania egzekucyjnego umorzonego w wyniku bezskutecznej egzekucji. Wyraził jednocześnie pogląd, że brak związku przyczynowego między pełnieniem przez członka zarządu swojej funkcji a szkodą doznaną przez wierzyciela może zachodzić także w razie bezskuteczności egzekucji zobowiązania spółki, powstałego po złożeniu spóźnionego wniosku o ogłoszenie upadłości, ale tak jedynie wtedy, gdy zobowiązanie powstałe po złożeniu spóźnionego wniosku nie pozostaje w normalnym związku ze stosunkami prawnymi, stanowiącymi podstawę zobowiązań spółki, istniejącymi w chwili złożenia tego wniosku.

W ocenie składu orzekającego, analiza treści art. 299 § 1 k.s.h. nie pozwala uznać zgłoszenia spóźnionego wniosku o ogłoszenie upadłości za przesłankę wyłączającą odpowiedzialność członka zarządu za zobowiązania powstałe po dokonaniu tej czynności. Przepis ten nie różnicuje zobowiązań spółki z ograniczoną odpowiedzialnością - dla ewentualnego przypisywania odpowiedzialności członkowi zarządu - w zależności od czasu ich powstania. Odpowiedzialność ta rozciąga się zatem na każde zobowiązanie spółki, bez jego powiązania ze wskazaną cezurą czasową. Do zwolnienia się z tej odpowiedzialności - stosownie do art. 299 § 2

k.s.h. - nie wystarczy wykazanie tylko, że wniosek o ogłoszenie upadłości został złożony. Konieczne jest udowodnienie przez pozwanego członka zarządu, że uczyniono to we właściwym czasie.

Za taką wykładnią art. 299 § 1 k.s.h. przemawia funkcja ochronna przyjętego w nim rozwiązania; ma ono motywować piastunów organu zarządzającego spółką do złożenia we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości, a tym samym umożliwić wierzycielom spółki zaspokojenia się z jej majątku. Uznanie złożenia spóźnionego wniosku o ogłoszenie upadłości za zdarzenie wyłączające odpowiedzialność członka zarządu za zobowiązania spółki powstałe później godziłoby w interes wierzycieli; pozwoliłoby uniknąć odpowiedzialności członkom zarządu, którzy przyczynili się do znacznego obniżenia potencjału majątkowego spółki, ale złożyli spóźniony wniosek o ogłoszenie jej upadłości. Należy zauważyć, że spółka może zaciągać zobowiązania po złożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości; może to czynić również po oddaleniu tego wniosku lub umorzeniu postępowania upadłościowego, a więc w sytuacjach, w których członkowie zarządu wykonują swoje funkcje. W takich przypadkach art. 299 k.s.h. nie mógłby realizować funkcji ochronnej, gdyby przy jego wykładni za relewantną - z punktu widzenia odpowiedzialności członków zarządu - uznać wskazaną granicę czasową. Trzeba też dostrzec, że wierzyciel spółki, który brał udział w postępowaniu upadłościowym i nawet został częściowo zaspokojony, po jego zakończeniu nie jest pozbawiony prawa dochodzenia swojej wierzytelności w pozostałym zakresie od członka zarządu na podstawie art. 299 § 1 k.s.h.

W stanie faktycznym, na kanwie którego wyłoniło się przedstawione zagadnienie prawne, upadłość spółki „E.” została wprawdzie ogłoszona, ale postępowanie upadłościowe umorzono z uwagi na brak środków na zaspokojenie kosztów jego przeprowadzenia. Sąd Okręgowy stwierdził przy tym, że pozwany – wbrew spoczywającemu na nim ciężarowi dowodu - nie wykazał, iż wniosek o ogłoszenie upadłości został zgłoszony we właściwym czasie. Chociaż więc obowiązek uiszczenia przez spółkę kosztów sądowych i kosztów egzekucyjnych powstał po ogłoszeniu jej upadłości, to – uwzględniając powyższe okoliczności - nie można wykluczyć istnienia związku przyczynowego między uszczerbkiem

wynikłym z niemożności wyegzekwowania wymienionych należności a niezłożeniem we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości spółki.

Mając to na uwadze należy uznać, że członek zarządu ponosi odpowiedzialność na podstawie art. 299 § 1 k.s.h. również za zobowiązania powstałe po złożeniu spóźnionego wniosku o ogłoszenie upadłości, w tym również za koszty sądowe zasądzone w sprawie prowadzonej przeciwko syndykowi masy upadłości, jeżeli – co trzeba zastrzec wyraźnie – zostanie stwierdzone, że pozostają one w związku ze stosunkiem prawnym istniejącym w chwili złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.